

**GLAVNA SLUŽBA
ZA REVIZIJU JAVNOG SEKTORA
REPUBLIKE SRPSKE**

Republika Srpska
78000 Banja Luka
Vladike Platona bb
Tel: +387(0)51/493-555
Faks: +387(0)51/493-556
e-mail: revizija@gsr-rs.org

**Izveštaj o provedenoj finansijskoj reviziji
Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor
za period 01.01 – 31.12.2024. godine**

Broj: RV083-25

Banja Luka, 18.11.2025. godine

SADRŽAJ

I	IZVJEŠTAJ GLAVNOG REVIZORA	1
	Izveštaj o reviziji finansijskih izvještaja.....	1
II	IZVJEŠTAJ GLAVNOG REVIZORA	4
	Izveštaj o reviziji usklađenosti	4
III	REZIME DATIH PREPORUKA.....	5
IV	KRITERIJUMI ZA REVIZIJU USKLAĐENOSTI.....	7
V	IZVJEŠTAJ O PROVEDENOJ REVIZIJI (NALAZI)	8
	1. Uvod	8
	2. Provođenje preporuka iz prethodnog izvještaja	8
	3. Zaključak o funkcionisanju sistema internih kontrola	8
	4. Nabavke.....	10
	5. Priprema i donošenje budžeta	11
	6. Finansijski izvještaji	12
	6.1. Prihodi i primici, rashodi i izdaci.....	12
	6.1.1. Prihodi i primici	12
	6.1.2. Rashodi i izdaci	13
	6.2. Imovina, obaveze i izvori	16
	6.2.1. Nefinansijska imovina	16
	6.2.2. Finansijska imovina i razgraničenja.....	18
	6.2.3. Obaveze i razgraničenja.....	18
	6.2.4. Vlastiti izvori	19
	6.3. Vanbilansna evidencija.....	19
	6.4. Potencijalna imovina i potencijalne obaveze	19
	6.5. Obrazloženja uz finansijske izvještaje	19

I IZVJEŠTAJ GLAVNOG REVIZORA

Izvještaj o reviziji finansijskih izvještaja

Mišljenje sa rezervom

Izvršili smo reviziju finansijskih izvještaja Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor koji obuhvataju: Pregled planiranih i ostvarenih prihoda, primitaka, rashoda i izdataka iskazanih u glavnoj knjizi trezora na računovodstvenom fondu 01; Pregled planiranih i ostvarenih prihoda, primitaka, rashoda i izdataka iskazanih u glavnoj knjizi trezora na računovodstvenom fondu 02; Pregled prihoda, primitaka, rashoda i izdataka na računovodstvenim fondovima od 01 do 05; Pregled imovine, obaveza i izvora sa stanjem na dan 31.12.2024. godine i za godinu koja se završava na taj dan. Revizijom smo obuhvatili pregled značajnih transakcija, obrazloženja uz obrasce godišnjeg finansijskog izvještaja i primjenu računovodstvenih politika u revidiranom periodu.

Po našem mišljenju, osim za navedeno u pasusu „Osnov za mišljenje sa rezervom“, finansijski izvještaji Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor istinito i objektivno prikazuju, u svim materijalno značajnim aspektima, finansijsko stanje imovine i obaveza na dan 31.12.2024. godine; prihode, primitke, rashode i izdatke, kao i izvršenje budžeta za godinu koja se završava na taj dan, u skladu sa propisanim okvirom finansijskog izvještavanja za javni sektor važećim u Republici Srpskoj.

Osnov za mišljenje sa rezervom

Reviziju smo izvršili u skladu sa Zakonom o reviziji javnog sektora Republike Srpske i relevantnim ISSAI standardima revizije 2200 – 2810. Naša odgovornost za provođenje revizije je detaljnije opisana u pasusu „Odgovornost revizora“. Reviziju smo proveli u skladu sa ISSAI 130 – Etički kodeks, ispunili smo naše ostale etičke odgovornosti i nezavisni smo u odnosu na subjekta revizije.

Prema Pravilniku o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika finansijske izvještaje Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor čine tabelarni pregledi navedeni u našem izvještaju. Usvojeni okvir finansijskog izvještavanja za javni sektor u Republici Srpskoj podrazumijeva da se sve transakcije, procjene i politike odmjeravaju u odnosu na usaglašenost sa međunarodnim računovodstvenim standardima za javni sektor.

Revizijski nalazi i zaključci o fer i istinitoj prezentaciji finansijskih izvještaja Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor se oslanjaju na propisani okvir finansijskog izvještavanja za javni sektor u Republici Srpskoj.

Zbog činjenice da se u predmetnim finansijskim izvještajima ne prezentuje finansijski rezultat, ne izražavamo mišljenje o finansijskom rezultatu za 2024. godinu.

Smatramo da su pribavljeni revizijski dokazi, s obzirom na propisani okvir finansijskog izvještavanja, dovoljni i odgovarajući da nam pruže osnovu za naše mišljenje.

Kao što je navedeno pod tačkom 3. ovog Izvještaja:

Popis imovine i obaveza sa stanjem na dan 31.12.2024. godine nije organizovan i izvršen u skladu sa odredbama člana 4. stav (1., 2. i 4.), člana 15. stav (3), člana 17. stav (7), člana 18. stav (1) tačka 2., 5. i 7. i člana 20. stav (1) tačka 3. i 4. Pravilnika o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem imovine i obaveza, jer nisu sačinjene popisne liste za nematerijalnu imovinu, potraživanja i obaveze, nije izvršeno usaglašavanje salda potraživanja i obaveza sa dužnicima i povjeriocima, nisu utvrđene količinske i vrijednosne razlike između knjigovodstvenog i stvarnog stanja imovine, izvještaj o izvršenom popisu ne sadrži uporedni pregled stvarnog i knjigovodstvenog stanja popisane imovine i obaveza i pregled količinskih i vrijednosnih razlika između stvarnog i knjigovodstvenog stanja.

Kao što je navedeno pod tačkama 6.1.1.2., 6.1.2.2., 6.2.1. i 6.2.2. ovog Izvještaja:

Ulaganja u tuđe objekte su potcijenjena, a vrijednost zgrada i objekata je precijenjena u iznosu od 155.188 KM, jer ulaganja u sanaciju tuđeg objekta (dogradnja učionica, mokrih čvorova) koje su u vlasništvu Grada Prnjavor, a koji su dati na korišćenje Javnoj ustanovi Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor nisu klasifikovani u skladu sa članom 44. Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Računarska oprema i prihodi obračunskog karaktera su potcijenjeni u najmanjem iznosu od 74.353 KM jer Javna ustanova Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor u poslovnim knjigama nije evidentirala 88 računara dobijenih u vidu donacije od strane Turske Vlade posredstvom delegacije Evropske Unije Bosne i Hercegovine, što nije u skladu sa članom 27. i 109. stav (4) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike. Na navedenu opremu nije obračunata amortizacija u iznosu od 10.843 KM, te su rashodi po osnovu amortizacije i korekcija vrijednosti komunikacione i računarske opreme potcijenjeni u navedenom iznosu, što nije u skladu sa članom 27. i 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Rashodi po osnovu amortizacije u iznosu od 9.183 KM, korekcija vrijednosti nematerijalne neproizvedene imovine u iznosu od 24.943 KM su potcijenjeni, a finansijski rezultat tekuće godine u iznosu od 9.183 KM i finansijski rezultat ranijih godina u iznosu od 15.760 KM su precijenjeni jer na licence u iznosu od 46.805 KM nije vršen obračun amortizacije, što nije u skladu sa članom 39. stav (4) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Potraživanja po osnovu refundacije za naknadu plata iz doprinosa za zdravstveno osiguranje u iznosu od 11.210 KM i doprinosa za dječiju zaštitu u iznosu od 67.957 KM su precijenjena, a rashodi obračunskog karaktera su potcijenjeni u istim iznosima jer za navedena potraživanja, koja nisu naplaćena u roku od 12 mjeseci od datuma dospeljeća, nije izvršena ispravka vrijednosti na teret obračunskih rashoda, što nije u skladu sa članom 73. stav (2) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Kao što je navedeno pod tačkom 6.5. ovog Izvještaja:

Obrazloženja uz finansijske izvještaje ne sadrže potrebne dodatne informacije i obrazloženja u skladu sa članom 46. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika i zahtjevima MRS JS 1 - Prezentacija finansijskih izvještaja i drugih relevantnih standarda.

Odgovornost rukovodstva za finansijske izvještaje

Direktor je odgovoran za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja u skladu sa međunarodnim računovodstvenim standardima za javni sektor, odnosno propisanim okvirom finansijskog izvještavanja za javni sektor važećim u Republici Srpskoj. Ova odgovornost obuhvata: osmišljavanje, primjenu i održavanje internih kontrola koje su relevantne za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja koji ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze nastale usljed prevare i greške; odgovarajuća objelodanjivanja relevantnih informacija u obrazloženjima uz obrasce godišnjih finansijskih izvještaja; odabir i primjenu odgovarajućih računovodstvenih politika i računovodstvenih procjena koje su primjerene datim okolnostima i nadzor nad procesom izvještavanja.

Odgovornost revizora za reviziju finansijskih izvještaja

Naš cilj je da steknemo razumno uvjerenje o tome da finansijski izvještaji, kao cjelina, ne sadrže materijalno značajne pogrešne iskaze uzrokovane prevarom ili greškom, kao i da sačinimo i objavimo revizijski izvještaj, koji sadrži naše mišljenje. Razumno uvjerenje predstavlja visok nivo uvjeravanja, ali nije garancija da će revizija, koja je izvršena u skladu

sa ISSAI standardima revizije uvijek otkriti materijalno značajne pogrešne iskaze kada oni postoje.

Pogrešni iskazi mogu nastati kao posljedica prevare ili greške i smatraju se materijalno značajnim ako, pojedinačno ili zajedno, mogu uticati na ekonomske odluke korisnika koje se donose na osnovu finansijskih izvještaja.

Zbog činjenice da se revizija provodi provjerom na bazi uzorka i da u sistemu internih kontrola i računovodstvenom sistemu postoje inherentna ograničenja, postoji mogućnost da pojedine materijalno značajne greške ostanu neotkrivene.

Revizija uključuje provođenje postupaka u cilju pribavljanja revizijskih dokaza o iznosima i objelodanjivanjima datim u finansijskim izvještajima. Izbor postupaka je zasnovan na revizijskom prosuđivanju i profesionalnom skepticizmu, uključujući procjenu rizika materijalno značajnih pogrešnih iskaza u finansijskim izvještajima, nastalih usljed prevare i greške. Prilikom procjene rizika, revizor razmatra interne kontrole koje su relevantne za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja, u cilju osmišljavanja revizijskih postupaka koji su odgovarajući u datim okolnostima, ali ne u cilju izražavanja odvojenog mišljenja o efektivnosti internih kontrola. Revizija, takođe, uključuje ocjenu primijenjenih računovodstvenih politika utemeljenih na vremenskoj neograničenosti poslovanja i značajnih procjena izvršenih od strane rukovodstva, kao i ocjenu opšte prezentacije finansijskih izvještaja.

Izjavljujemo da smo postupili u skladu sa relevantnim etičkim zahtjevima u vezi sa nezavisnošću. Ostvarili smo komunikaciju sa odgovornim licima subjekta revizije u vezi sa planiranim obimom i vremenskim rasporedom revizije i drugim važnim pitanjima i značajnim nalazima revizije, uključujući značajne nedostatke u sistemu internih kontrola koji se mogu identifikovati tokom revizije.

Banja Luka, 18.11.2025. godine

Glavni revizor

Božana Trninić, s.r.

II IZVJEŠTAJ GLAVNOG REVIZORA

Izvještaj o reviziji usklađenosti

Mišljenje sa rezervom

Uz reviziju finansijskih izvještaja Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor za 2024. godinu, izvršili smo reviziju usklađenosti aktivnosti, finansijskih transakcija i informacija iskazanih u finansijskim izvještajima sa značajnim zakonskim i drugim propisima.

Po našem mišljenju, osim za navedeno u pasusu „Osnov za mišljenje sa rezervom“, aktivnosti, finansijske transakcije i informacije iskazane u finansijskim izvještajima Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor za 2024. godinu su, u svim materijalno značajnim aspektima, u skladu sa propisima kojima su regulisane.

Osnov za mišljenje sa rezervom

Reviziju usklađenosti smo izvršili u skladu sa Zakonom o reviziji javnog sektora Republike Srpske i ISSAI 4000 – Standard za reviziju usklađenosti.

Vjerujemo da su pribavljeni revizijski dokazi dovoljni i odgovarajući i da obezbjeđuju osnov za naše mišljenje o usklađenosti aktivnosti, finansijskih transakcija i informacija iskazanih u finansijskim izvještajima sa propisima kojima su regulisane.

Kao što je navedeno pod tačkom 4. ovog Izvještaja:

Izvršene su nabavke roba i usluga u najmanjoj vrijednosti od 20.940 KM koje nisu bile predviđene planom javnih nabavki niti su za iste donesene posebne odluke o pokretanju postupka javne nabavke, što nije u skladu sa članom 17. stav (1. i 3.) Zakona o javnim nabavkama.

Za prvobitno planirane nabavke materijala u iznosu od 7.692 KM, a koje su realizovane u ukupnom iznosu od 20.697 KM nisu donesene izmjene Plana javnih nabavki, što nije u skladu sa članom 17. stav (7) Zakona o javnim nabavkama.

Pojedinačni izvještaji o provedenim postupcima javnih nabavki kao i osnovni elementi ugovora nisu objavljeni na portalu javnih nabavki, što nije u skladu sa članom 75. stav (1. i 2.) Zakona o javnim nabavkama.

Odgovornost rukovodstva za usklađenost

Pored odgovornosti za pripremu i fer prezentaciju finansijskih izvještaja, direktor je, takođe, odgovoran da osigura da su aktivnosti, finansijske transakcije i informacije iskazane u finansijskim izvještajima u skladu sa propisima kojima su regulisane.

Odgovornost revizora za reviziju usklađenosti

Pored odgovornosti da izrazimo mišljenje o finansijskim izvještajima, naša odgovornost podrazumijeva i izražavanje mišljenja o tome da li su aktivnosti, finansijske transakcije i informacije iskazane u finansijskim izvještajima, u svim materijalno značajnim aspektima, u skladu sa propisima kojima su regulisane. Odgovornost revizora uključuje obavljanje procedura kako bi pribavili revizijske dokaze o tome da li je poslovanje Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor obuhvaćeno prema definisanim kriterijumima, usklađeno sa zakonskim i drugim propisima. Procedure podrazumijevaju procjenu rizika od značajnih neusklađenosti sa zakonima i propisima koji regulišu poslovanje Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor.

Banja Luka, 18.11.2025. godine

Glavni revizor

Božana Trninić, s.r.

III REZIME DATIH PREPORUKA

Preporuke vezane za finansijske izvještaje

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se:

- 1) postupci i procedure organizovanja i provođenja popisa imovine i obaveza, usaglašavanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem i izvještavanje o popisu vrši u skladu sa članom 4. stav (1., 2. i 4.), članom 15. stav (3), članom 17. stav (7), članom 18. stav (1) tačka 2., 5. i 7. i članom 20. stav (1) tačka 3. i 4. Pravilnika o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem imovine i obaveza,
- 2) obrasci za finansijsko izvještavanje sačinjavaju u skladu sa članom 15. stav (3) tačka 3., 4. i 5. i stav (6), tačka 3., 4. i 5. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika,
- 3) knjigovodstvene isprave sačinjavaju na način da su ovjerene od strane odgovornih lica, da se vrši usklađivanje prometa i stanja pomoćnih knjiga sa prometom i stanjem u glavnoj knjizi i da se prije sačinjavanja godišnjih finansijskih izvještaja vrši usaglašavanje međusobnih potraživanja i obaveza u skladu sa članom 9. stav (3. i 4.), članom 17. stav (3) i članom 18. stav (1) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske,
- 4) uspostavi vođenje knjige ulaznih računa, poslovne promjene iskazuju na odgovarajućim šestocifrenim analitičkim kontima, priznavanje prihoda obračunskog karaktera, potraživanja po osnovu izdavanja u zakup fiskulturne sale, prihoda po osnovu transfera između različitih jedinica vlasti, kratkoročne finansijske imovine i razgraničenja iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti, vrši u skladu sa članom 9. stav (1), članom 23. stav (1), članom 71. stav (1), članom 106. stav (2), članom 108. stav (3) i članom 109. stav (4. i 6.) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike,
- 5) rashodi režijskog materijala i ostali neklasifikovani rashodi klasifikuju u skladu sa članom 92. stav (4. i 10.) Pravilnika o budžetskim klasifikacijama, sadržini računa i primjeni kontnog plana za budžetske korisnike,
- 6) obračun amortizacije vrši u skladu sa Pravilnikom o primjeni godišnjih amortizacionih stopa za budžetske korisnike,
- 7) za potraživanja koja nisu naplaćena u roku od 12 mjeseci od datuma dospjeća vrši ispravka vrijednosti na teret obračunskih rashoda, kao i da se računarska oprema, korekcija vrijednosti komunikacione i računarske opreme, korekcija vrijednosti nematerijalne neproizvedene imovine, ulaganja u tuđe objekte i amortizacija vrši u skladu sa članom 27., 39. stav (4), članom 44., 73. stav (2) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike,
- 8) preispita i utvrdi status pozicija evidentiranih u okviru obaveza iz ranijih godina i u vezi s tim donesu odgovarajuće odluke,
- 9) u Obrazloženjima uz finansijske izvještaje objelodanjuju dodatne informacije shodno članu 46. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika i zahtjevima MRS JS 1 - Prezentacija finansijskih izvještaja i drugih relevantnih standarda.

Preporuke vezane za usklađenost

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se:

- 1) prije donošenja Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta pribavi saglasnost Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, u skladu sa članom 125. stav (6) Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju,

- 2) preduzmu aktivnosti na uspostavljanju sistema finansijskog upravljanja i kontrole propisane tačkom 22. Uputstva o načinu i postupku uspostavljanja i sprovođenja sistema finansijskog upravljanja i kontrole, u smislu da se identifikuju i procijene rizici, definišu kontrolne aktivnosti i izradi strategija upravljanja rizicima,
- 3) planiranje, izmjene plana, pokretanje javnih nabavki, objavljivanje osnovnih elemenata ugovora i dostavljanje izvještaja o provedenim postupcima javnih nabavki vrši u skladu sa članom 17. stav (1., 3. i 7.) i članom 75. stav (1. i 2.) Zakona o javnim nabavkama.

IV KRITERIJUMI ZA REVIZIJU USKLAĐENOSTI

- Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, član 25., 31-33., 52., 53., 60., glava IX, X i XV,
- Zakon o budžetskom sistemu Republike Srpske,
- Zakon o trezoru,
- Zakon o javnim nabavkama,
- Zakon o radu, član 35,39,41, 48, 204-207.,
- Zakon o platama zaposlenih u osnovnim i srednjim školama i đačkim domovima u Republici Srpskoj,
- Posebni kolektivni ugovor za zaposlene u oblasti obrazovanja i kulture Republike Srpske,
- Zakon o doprinosima,
- Zakon o porezu na dohodak, glava I-IV, VI, X, XII i XIII,
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju invalida, član 26. i 27.,
- Zakon o računovodstvu i reviziji Republike Srpske, član 8-12.,
- Zakon o sistemu internih finansijskih kontrola u javnom sektoru Republike Srpske,
- Pravilnik o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole,
- Uputstvo o načinu i postupku uspostavljanja i sprovođenja sistema finansijskog upravljanja i kontrole,
- Pravilnik o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u Javnoj ustanovi Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor,
- Odluka o visini naknade troškova za službena putovanja u zemlji i inostranstvu za zaposlene u Republici Srpskoj.

V IZVJEŠTAJ O PROVEDENOJ REVIZIJI (NALAZI)

1. Uvod

Javna ustanova Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor (u daljem tekstu: Škola) osnovana je odlukom Skupštine opštine Prnjavor 1991. godine kao JU Mješovita srednja škola Prnjavor. Od tada je nekoliko puta mijenjala naziv, a Rješenjem Okružnog privrednog suda u Banja Luci od 09.07.2013. godine Škola nosi naziv Javna ustanova Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor.

Škola je javna ustanova koja obavlja djelatnost od opšteg društvenog interesa i ima svojstvo pravnog lica, koje stiče upisom u sudski registar kod nadležnog suda.

Odlukom Vlade Republike Srpske od 30.08.2012. godine izvršeno je usklađivanje akata o osnivanju Škole sa Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakonom o sistemu javnih službi i Zakonom o klasifikaciji djelatnosti i Registru poslovnih subjekata po djelatnostima u Republici Srpskoj i promjene naziva, gdje je Vlada Republike Srpske u ulozi osnivača Škole.

Rad u Školi u toku školske godine realizuje se na osnovu godišnjeg programa rada Škole koji usvaja Školski odbor. Programi obrazovanja, odnosno nastavni proces ostvaruje se na osnovu nastavnog plana i programa kojeg donosi Ministar i koji se objavljuje u Službenom glasniku Republike Srpske. U Školi se obrazuju kadrovi iz oblasti ekonomije, prava, trgovine, ugostiteljstva, turizma, mašinstva, obrade metala, elektrotehnike, poljoprivrede, prerade hrane i ostalih djelatnosti (frizer i kozmetički tehničar).

Organi upravljanja su Školski odbor i direktor Škole koje u ime osnivača imenuje i razrješava Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske (u daljem tekstu: Ministarstvo), na period od četiri godine.

Stručni organi Škole su odjeljenjsko vijeće, stručni aktivni nastavnika i nastavničko vijeće.

Sredstva za rad Škole obezbjeđuju se iz budžeta Republike Srpske, budžeta jedinice lokalne samouprave i drugih izvora.

Poslovanje Škole odvija se preko jedinstvenog računa trezora čija je glavna knjiga u sastavu Glavne knjige trezora Republike Srpske i Grada Prnjavor. Škola nema direktnu konekciju sa trezorom, odnosno unos transakcija u GKT Republike/Grada za Školu vrše Ministarstvo i Grad Prnjavor. Za tačnost knjigovodstvenih isprava na osnovu kojih su popunjeni obrasci za trezorsko poslovanje, odgovorna je Škola.

Predmet revizije su objedinjeni finansijski izvještaji Škole (Set III), sačinjeni na osnovu transakcija evidentiranih u okviru opšteg fonda 01 (budžet u užem smislu).

Na Nacrt izvještaja o provedenoj finansijskoj reviziji Javne ustanove Centar srednjih škola „Ivo Andrić“ Prnjavor za period 01.01.-31.12.2024. godine, nije bilo primjedbi.

Preporuke date u ovom izvještaju, u cilju njihovog naglašavanja, boldovane su i pisane italik slovima.

2. Provođenje preporuka iz prethodnog izvještaja

Glavna služba za reviziju javnog sektora Republike Srpske prvi put je angažovana na provođenju finansijske revizije Škole.

3. Zaključak o funkcionisanju sistema internih kontrola

Organizacija, upravljanje, rukovođenje, ostvarivanje obrazovno-vaspitanog rada, odnosno godišnjeg programa rada, status učenika, nastavnika, stručnih saradnika i ostalih radnika, djelokrug i način rada savjeta roditelja i savjeta učenika, način vođenja evidencije i druga

pitanja vezana za poslovanje Škole propisani su Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 41/18, 35/20, 92/20 i 55/23) i interno uređeni Statutom, pravilnicima i drugim aktima.

Broj nastavnika i stručnih saradnika utvrđuje se Godišnjim programom rada, dok su vrsta obrazovanja i način prijema propisani Pravilnikom o vrsti stručne spreme nastavnika i stručnih saradnika u srednjim tehničkim i srednjim stručnim školama („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 29/12, 80/14 i 83/15) i Pravilnikom o postupku za prijem u radni odnos u srednjoj školi i načinu bodovanja kriterijuma za prijem („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 24/19).

Radna mjesta, vrsta obrazovanja i broj izvršilaca vannastavnog osoblja utvrđeni su Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Škole (iz 2022. godine) za koji nije pribavljena saglasnost Ministarstva, kako je propisano članom 125. stav (6) Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju. Pravilnikom o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta Škole za vannastavno osoblje sistematizovano je 13 radnih mjesta sa 20 izvršilaca, a broj nastavnika i saradnika se utvrđuje na osnovu broja časova neposrednog obrazovno-vaspitačkog rada, propisanih nastavnim planom i programom.

Na dan 31.12.2024. godine u Školi su bila zaposlena 84 izvršioca od kojih se 67 odnosi na nastavno osoblje (52 na neodređeno, 12 na određeno vrijeme i 3 zaposlena po ugovoru o dopunskom radu), a 17 na vannastavno osoblje (na neodređeno vrijeme).

Članom 127. stav (2) Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju propisano je da Školski odbor ima sedam članova koje za javne škole u ime osnivača imenuje Ministarstvo.

Škola je imenovala lice zaduženo za uspostavljanje, sprovođenje i razvoj finansijskog upravljanja i kontrole, ali nisu preduzete dalje aktivnosti propisane tačkom 22. Uputstva o načinu i postupku uspostavljanja i sprovođenja sistema finansijskog upravljanja i kontrole („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 99/17), jer nije izvršeno identifikovanje i procjena rizika, definisanje potrebnih kontrolnih aktivnosti i izrada strategije upravljanja rizicima. Shodno odredbama Pravilnika o sadržaju izvještaja i načinu izvještavanja o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 1/22) sačinjen je godišnji izvještaj elektronskim popunjavanjem obrasca Izvještaj o sprovođenju planiranih aktivnosti na uspostavljanju i razvoju sistema finansijskog upravljanja i kontrole za 2024. godinu.

Interne kontrole u Školi su u 2024. godini bile djelimično definisane Pravilnikom o internim kontrolnim postupcima (iz 2017. godine) i drugim internim aktima. Iako je članom 5. prethodno navedenog Pravilnika propisano vođenje knjige ulaznih računa, Škola nije obezbijedila vođenje knjige ulaznih računa, što nije u skladu sa članom 9. stav (1) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 115/17 i 118/18). Knjigovodstvene isprave nisu ovjerene od strane odgovornog lica u pravnom licu i odgovornog lica za sačinjavanje i kontrolu knjigovodstvenih isprava, što nije u skladu sa članom 9. stav (3. i 4.) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 94/15 i 78/20).

Analitička evidencija stanja i promjena nefinansijske imovine Škole vršena je u modulu „Osnovna sredstva“ koji je školama dostupan putem Jedinstvenog informacionog sistema Ministarstva u ustanovama osnovnog i srednjeg obrazovanja (EduIS). Revizijom je utvrđeno da nije vršeno usklađivanje prometa i stanja pomoćnih knjiga sa prometom i stanjem u glavnoj knjizi, što nije u skladu sa članom 17. stav (3) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske.

U skladu sa Odlukom o imenovanju popisnih komisija imenovano je sedam popisnih komisija (uključujući i Centralnu popisnu komisiju) za popis imovine i obaveza sa stanjem na dan 31.12.2024. godine, izvršen je popis i evidentiranje rezultata popisa imovine i obaveza. Godišnji popis imovine i obaveza nije organizovan i izvršen u skladu sa

odredbama člana 4. stav (1., 2. i 4.), člana 15. stav (3), člana 17. stav (7), člana 18. stav (1) tačka 2., 5. i 7. i člana 20. stav (1) tačka 3. i 4. Pravilnika o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem imovine i obaveza („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 45/16 i 113/21), jer nisu sačinjene popisne liste za nematerijalnu imovinu, potraživanja i obaveze, nije izvršeno usaglašavanje salda potraživanja i obaveza sa dužnicima i povjeriocima, nisu utvrđene količinske i vrijednosne razlike između knjigovodstvenog i stvarnog stanja imovine, izvještaj o izvršenom popisu ne sadrži uporedni pregled stvarnog i knjigovodstvenog stanja popisane imovine i obaveza i pregled količinskih i vrijednosnih razlika između stvarnog i knjigovodstvenog stanja.

Uspostavljeni sistem internih kontrola nije funkcionisao na način da obezbijedi istinito i fer izvještavanje i usklađenost sa relevantnim zakonskim i drugim propisima, što je osim u ovoj tački obrazloženo i pod drugim tačkama izvještaja.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se:

- **prije donošenja Pravilnika o organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta pribavi saglasnost Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, u skladu sa članom 125. stav (6) Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju,**
- **preduzmu aktivnosti na uspostavljanju sistema finansijskog upravljanja i kontrole propisane tačkom 22. Uputstva o načinu i postupku uspostavljanja i sprovođenja sistema finansijskog upravljanja i kontrole, u smislu da se identifikuju i procijene rizici, definišu kontrolne aktivnosti i izradi strategija upravljanja rizicima,**
- **uspostavi vođenje knjige ulaznih računa u skladu sa članom 9. stav (1) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike,**
- **knjigovodstvene isprave sačinjavaju na način da su ovjerene od strane odgovornih lica i da se vrši usklađivanje prometa i stanja pomoćnih knjiga sa prometom i stanjem u glavnoj knjizi u skladu sa članom 9. stav (3. i 4.) i članom 17. stav (3) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske,**
- **postupci i procedure organizovanja i provođenja popisa imovine i obaveza, usaglašavanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem i izvještavanje o popisu vrši u skladu sa članom 4. stav (1., 2. i 4.), članom 15. stav (3), članom 17. stav (7), članom 18. stav (1) tačka 2., 5. i 7. i članom 20. stav (1) tačka 3. i 4. Pravilnika o načinu i rokovima vršenja popisa i usklađivanja knjigovodstvenog stanja sa stvarnim stanjem imovine i obaveza.**

4. Nabavke

Planom javnih nabavki za 2024. godinu predviđene su nabavke u vrijednosti 48.764 KM bez poreza na dodatu vrijednost i to robe 30.939 KM i usluge 17.825 KM.

Prema Izvještaju o realizaciji provedeno je 13 postupaka putem direktnih sporazuma u ukupnoj vrijednosti od 25.751 KM. Provedene nabavke se odnose na nabavku materijala za održavanje higijene (3.512 KM), tonera i kancelarijskog materijala (5.606 KM), medicinskog materijala (185 KM), materijala za obavljanje nastavnog procesa (5.089 KM), sistematskog pregleda radnika (2.840 KM), osiguranja radnika i učenika (2.274 KM), sređivanje dokumentarne građe (2.500 KM), prevoza učenika (500 KM) i sanacije poda keramičkim pločicama u učionicama (3.245 KM).

Revizijskim ispitivanjem obuhvaćeno je devet postupaka javnih nabavki u vrijednosti 15.548 KM, što čini 60% vrijednosti zaključenih ugovora, a odnose se na nabavku materijala za održavanje higijene (3.512 KM), nabavku tonera (1.774 KM), kancelarijskog materijala (3.832 KM), medicinskog materijala (185 KM), usluge sređivanja dokumentarne građe (2.500 KM), usluge prevoza učenika (500 KM) i sanaciju poda keramičkim pločicama u učionicama (3.245 KM).

U postupcima javnih nabavki nisu u potpunosti provedene odredbe Zakona o javnim nabavkama i to:

- nabavke roba i usluga (toneri, radovi na sanaciji poda keramičkim pločicama u učionicama, nabavka usluga prevoza učenika na maturanu ekskurziju i posjete Univerzitetu u Banja Luci) u najmanjem iznosu od 20.940 KM nisu bile predviđene planom javnih nabavki niti je donesena posebna odluka o pokretanju postupka javne nabavke, što nije u skladu sa članom 17. stav (1. i 3.),
- za prvobitno planirane nabavke u iznosu od 7.692 KM, (održavanje higijene i održavanje objekta Škole), koje su realizovane u ukupnom iznosu od 20.697 KM, nisu donesene izmjene Plana javnih nabavki, što nije u skladu sa članom 17. stav (7),
- pojedinačni izvještaji o provedenim postupcima javnih nabavki kao i osnovni elementi ugovora nisu objavljeni na portalu javnih nabavki, što nije u skladu sa članom 75. stav (1. i 2.).

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se planiranje, izmjene plana, pokretanje javnih nabavki, objavljivanje osnovnih elemenata ugovora i dostavljanje izvještaja o provedenim postupcima javnih nabavki vrši u skladu sa članom 17. stav (1., 3. i 7.) i članom 75. stav (1. i 2.) Zakona o javnim nabavkama.

5. Priprema i donošenje budžeta

Budžet Škole za 2024. godinu pripremljen je i donesen prema izvorima finansiranja u skladu sa članom 158. Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, kojim je propisano da se sredstva za rad srednjih škola obezbjeđuju iz budžeta Republike, budžeta jedinice lokalne samouprave i drugih izvora (donacija pravnih i fizičkih lica, izdavanjem školskog prostora, proširene djelatnosti, projektnih i ostalih aktivnosti). U skladu sa navedenim budžet Škole je sastavni dio budžeta Republike i budžeta Grada Prnjavor.

Iz budžeta Republike obezbjeđuju se sredstva za rashode za bruto plate zaposlenih, dio naknada iz radnog odnosa, bruto naknade van radnog odnosa, rashode za stručno usavršavanje zaposlenih, troškove republičkog ili višeg ranga takmičenja, kao i dio izdataka za proizvedenu stalnu imovinu. Zahtjev Škole za sredstvima iz budžeta Republike za 2024. godinu iznosio je 2.325.061 KM. Ministarstvo sačinjava zbirni budžetski zahtjev za sve srednje škole, te nakon odobrenog rebalansa budžeta za srednje škole u budžetu Republike u ukupnom iznosu od 123.169.000 KM vrši raspodjelu sredstava po školama. Odlukom o usvajanju budžeta Republike Srpske za 2024. godinu („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 112/23) i Odlukom o usvajanju rebalansa budžeta Republike Srpske za 2024. godinu („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 107/24) Školi je odobren budžetski okvir za bruto plate zaposlenih u iznosu od 2.066.637 KM odnosno 2.045.382 KM po rebalansu budžeta, dok je izvršenje 2.140.698 KM.

Odlukom o usvajanju drugog rebalansa budžeta Grada Prnjavor za 2024. godinu („Službeni glasnik Grada Prnjavor“, broj 29/24) Školi je odobren budžetski okvir u iznosu od 182.905 KM i to za rashode bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja po osnovu rada (78.700 KM), rashode po osnovu korišćenja roba i usluga (92.064 KM), doznake građanima koje se isplaćuju iz budžeta Republike, opština i gradova (10.854 KM) i izdatke za proizvedenu stalnu imovinu (1.287 KM). Školi je obezbijeđeno finansiranje troškova prevoza zaposlenih, dnevnica za službena putovanja u zemlji, kao i finansiranje doprinosa PIO koji se plaća za učenike koji su na praksi van Škole. Nakon drugog rebalansa provedena je jedna realokacija u iznosu od 1.275 KM. Ukupno izvršenje za pozicije finansirane iz budžeta Grada iznosi 181.659 KM.

Revizijom nisu utvrđene neusklađenosti u odnosu na regulativu koja propisuje proces pripreme i donošenja Budžeta.

6. Finansijski izvještaji

Škola je, u skladu sa članom 46. i 47. stav (1) Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 15/17 i 17/22), sačinila obrasce godišnjih finansijskih izvještaja za GKT Republike, za GKT Grada i zbirne obrasce: Obrazac 2.01 - Pregled planiranih i ostvarenih prihoda, primitaka, rashoda i izdataka iskazanih u GKT na računovodstvenom fondu 01, Obrazac 3a - Pregled prihoda, primitaka, rashoda i izdataka iskazanih u GKT na računovodstvenim fondovima od 01 do 05, Obrazac 4a - Funkcionalna klasifikacija rashoda i neto izdataka za nefinansijsku imovinu iskazanih u GKT, Obrazac 5a - Pregled imovine, obaveza i izvora iskazanih u GKT i Obrazloženja uz finansijske izvještaje.

Ministarstvo zbirno planira budžet za sve srednje škole i shodno tome Obrazac 2.01 za pozicije iskazane u GKT Republike ne sadrži podatke o odobrenom budžetu za pojedinačnu potrošačku jedinicu, odnosno Školu.

Obrazac 2.01. za pozicije iskazane u GKT Grada i zbirni obrazac ne sadrži podatke o prvobitnom budžetu, korekcijama i konačnom budžetu, što nije u skladu sa članom 15. stav (3) tačka 3., 4. i 5. i stav (6), tačka 3., 4. i 5. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se obrasci za finansijsko izvještavanje sačinjavaju u skladu sa članom 15. stav (3) tačka 3., 4. i 5. i stav (6), tačka 3., 4. i 5. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika.

6.1. Prihodi i primici, rashodi i izdaci

Prihodi (osim obračunskih) i primici iskazani su u iznosu od 59.484 KM. Prihodi i primici iskazani u GKT Republike (25.905 KM) ne planiraju se na nivou budžetskog korisnika. Prihodi i primici iskazani u GKT Grada (33.579 KM) su za 20% viši u odnosu na rebalansom planiran iznos.

Rashodi (osim obračunskih) i izdaci su iskazani u ukupnom iznosu od 2.357.260 KM. Rashodi i izdaci iskazani u GKT Republike (2.175.601 KM) ne planiraju se na nivou budžetskog korisnika. Rashodi i izdaci iskazani u GKT Grada (181.659 KM) su niži za 1% u odnosu na rebalansom odobren budžetski okvir.

6.1.1. Prihodi i primici

Ukupni prihodi i primici iskazani su u iznosu od 59.484 KM, a odnose se na prihode (33.579 KM) i primitke (25.905 KM). Prihode čine neporeski prihodi i transferi između različitih jedinica vlasti.

6.1.1.1. Neporeski prihodi

Neporeski prihodi su iskazani u iznosu od 17.835 KM i u potpunosti se odnose na prihode po osnovu pružanja javnih usluga. Prihodi od pružanja javnih usluga odnose se na prihode po osnovu participacije učenika shodno članu 161. stav (3) Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju (14.565 KM), prihode po osnovu izdavanja kopija diploma i svjedočanstava (1.940 KM) i prihode po osnovu zakupa fiskulturne sale sportskim klubovima (1.330 KM). Školski odbor je donio odluku o plaćanju participacije u iznosu od 30 KM, kao i odluku o plaćanju izdavanja duplikata svjedočanstava, diploma nastavnih planova i programa i uvjerenja o završenom školovanju.

6.1.1.2. Prihodi obračunskog karaktera

Prihodi obračunskog karaktera nisu iskazani, a po nalazu revizije iznose najmanje 74.353 KM. Odnose se na računarsku opremu dobijenu po projektu „Supple for BIH VET Schools“ broj 2023/446-681 potpisanom 10.05.2024. godine od strane Seha Muhendislik Musavirlik Ticaret ve Makina Sanayi A.S./Ayten Sokak No.27/2/06570 Ankara/Turkiye, delegacije

Evropske Unije Bosne i Hercegovine i Škole kao krajnjeg korisnika, detaljnije objašnjeno u tački 6.2.1. izvještaja.

Prihodi po osnovu zakupa fiskulturne sale sportskim klubovima u iznosu od 1.330 KM su iskazani na gotovinskoj osnovi. Revizijom je utvrđeno da prihodi obračunskog karaktera i potraživanja po osnovu izdavanja u zakup fiskulturne sale nisu evidentirani na način propisan članom 71. stav (1), članom 106. stav (2) i članom 108. stav (3) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 115/17 i 118/18), po kojem se prihodi i potraživanja priznaju u obračunskom periodu u kojem su nastali.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se priznavanje potraživanja po osnovu izdavanja u zakup fiskulturne sale i prihoda obračunskog karaktera vrši u obračunskom periodu u kojem su nastali u skladu sa članom 71. stav (1), članom 106. stav (2) i članom 108. stav (3) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

6.1.1.3. Transferi između različitih jedinica vlasti

Transferi između različitih jedinica vlasti iskazani su u iznosu od 15.744 KM, a odnose se na transfer Ministarstva koji je preko Grada Prnjavor uplaćen Školi na ime stipendija učenicima koji se školuju za deficitarna zanimanja (od po 100 KM) i besplatnog prevoza učenika od kuće do škole, u toku trajanja nastavne godine. U okviru iskazanog iznosa, 4.890 KM se odnosi na 2023. godinu jer prihodi po osnovu transfera između različitih jedinica vlasti nisu priznati na obračunskom osnovu u momentu sticanja prava uz istovremeno zaduženje kratkoročne finansijske imovine i razgraničenja iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti, što nije u skladu sa članom 109. stav (6) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike, te su prihodi po osnovu transfera između različitih jedinica vlasti precijenjeni, a rezultat ranijih godina potcijenjen za navedeni iznos.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se prihodi po osnovu transfera između različitih jedinica vlasti priznaju na obračunskom osnovu u momentu sticanja prava uz istovremeno zaduženje kratkoročne finansijske imovine i razgraničenja iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti u skladu sa članom 109. stav (6) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

6.1.1.4. Primici

Primici su iskazani u iznosu od 25.905 KM, a odnose se na primitke iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti po osnovu refundacije naknada plata za vrijeme roditeljskog odsustva (13.771 KM) i bolovanja (12.134 KM).

6.1.2. Rashodi i izdaci

Ukupni rashodi i izdaci su iskazani u iznosu od 2.374.164 KM, a odnose se na rashode (2.337.974 KM) i izdatke (36.190 KM). Rashode čine tekući rashodi i rashodi obračunskog karaktera.

6.1.2.1. Tekući rashodi

Tekući rashodi su iskazani u iznosu od 2.321.070 KM, a čine ih rashodi za lična primanja zaposlenih, rashodi po osnovu korišćenja roba i usluga i doznake na ime socijalne zaštite koje se isplaćuju iz budžeta Republike, opština i gradova.

Rashodi za lična primanja zaposlenih iskazani su iznosu od 2.200.738 KM, a odnose se na rashode za bruto plate zaposlenih (2.047.323 KM), bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih po osnovu rada (93.717 KM), naknade plata zaposlenih za vrijeme bolovanja, roditeljskog odsustva i ostalih naknada plata (55.298 KM), otpremnine i jednokratne pomoći (4.400 KM).

Plate i ostala lična primanja definisane su Zakonom o platama zaposlenih u osnovnim i srednjim školama i đачkim domovima u Republici Srpskoj ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 11/19, 105/19, 49/21, 119/21, 68/22, 132/22 i 112/23), Posebnim kolektivnim ugovorom za zaposlene u oblasti obrazovanja i kulture Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 82/22) i Pravilnikom o 40-časovnoj radnoj sedmici u srednjoj školi („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 82/21, 74/22 i 70/23).

Rashodi za bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih po osnovu rada odnose se najvećim dijelom na rashode za naknade za prevoz na posao i sa posla (55.692 KM), jubilarne nagrade (3.146 KM), penzijski doprinos za dobrovoljno penzijsko osiguranje na teret poslodavca (12.280 KM), porez i zbirne doprinose na naknade (21.931 KM).

Škola je u okviru jubilarnih nagrada iskazala Svetosavske nagrade za dva zaposlena koje predstavljaju ostale nagrade, što nije u skladu članom 23. stav (1) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike, (tačka 6.2.1. izvještaja).

U skladu sa članom 7. stav (2) tačka 5. Zakona o doprinosima („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 114/17, 112/19, 49/21, 56/22, 132/22, 112/23 i 110/24) u okviru rashoda za doprinose za penzijsko i invalidsko osiguranje, koji se finansiraju iz budžeta Grada, iskazan je iznos od 19.923 KM, a odnosi se na doprinos za PIO za učenike koji obavljaju praktičnu nastavu i stručnu praksu kod poslodavca.

Rashodi za naknadu plata zaposlenih za vrijeme bolovanja, roditeljskog odsustva i ostalih naknada plata odnose se na rashode za naknadu plata za vrijeme bolovanja koji se ne refundiraju (25.295 KM), naknadu plata za vrijeme porodiljskog odsustva koji se ne refundiraju (1.675 KM), naknadu plata za vrijeme bolovanja, roditeljskog odsustva i ostalih naknada plata koje se ne refundiraju – porez na dohodak (3.115 KM), uvećanje naknade plata po osnovu radnog staža za vrijeme bolovanja, roditeljskog i drugog odsustva koji se ne refundiraju (508 KM), ostali rashodi za naknadu plata na teret poslodavca koji se ne refundiraju (2.948 KM) i rashodi za zbirne doprinose na naknadu plata koje se ne refundiraju (21.757 KM).

Rashodi za otpremnine i jednokratne pomoći (bruto) odnose se na rashode za novčanu pomoć prilikom rođenja djeteta (1.100 KM) i novčanu pomoć u slučaju smrti radnika (3.300 KM).

Rashodi po osnovu korišćenja roba i usluga iskazani su u iznosu od 109.478 KM, a odnose na rashode po osnovu utroška energije, komunalnih, komunikacionih i transportnih usluga (23.481 KM), režijskog materijala (3.596 KM), rashoda za materijal za posebne namjene (10.836 KM), tekućeg održavanja (17.184 KM), po osnovu putovanja i smještaja (1.848 KM), stručnih usluga (13.676 KM) i ostalih neklasifikovanih rashoda (38.857 KM).

Rashodi po osnovu utroška energije, komunalnih, komunikacionih i transportnih usluga odnose se najvećim dijelom na rashode po osnovu utroška električne energije (12.257 KM), za usluge vodovoda i kanalizacije (1.985 KM), za usluge odvoza smeća (5.410 KM), korišćenja fiksnog telefona (1.145 KM) i ostale usluge prevoza (1.835 KM).

Rashodi za režijski materijal odnose se na rashode za hemijski i ostali materijal za održavanje čistoće (2.884 KM) i rashode za službena glasila i stručne časopise (713 KM). Po nalazu revizije potcijenjeni su u najmanjem iznosu od 1.745 KM, što je objašnjeno u okviru rashoda za materijal za posebne namjene i rashoda za tekuće održavanje.

Rashodi za materijal za posebne namjene odnose se na rashode za materijal za potrebe obrazovnog procesa. U okviru rashoda za materijal za posebne namjene iskazan je iznos od 729 KM koji se odnosi na rashode za kompjuterski materijal (toneri) i ostali kancelarijski materijal, što nije u skladu sa članom 92. stav (4) Pravilnika o budžetskim klasifikacijama, sadržini računa i primjeni kontnog plana za budžetske korisnike („Službeni glasnik

Republike Srpske“, broj 98/16, 115/17, 118/18 i 97/23), te su rashodi za materijal za posebne namjene precijenjeni, a rashodi za režijski materijal potcijenjeni za navedi iznos.

Rashodi za tekuće održavanje odnose se na ostale usluge i materijal za tekuće popravke i održavanje zgrada (11.749 KM) i rashode za tekuće održavanje opreme za obrazovanje, nauku, kulturu i sport (5.435 KM). U okviru rashoda za tekuće održavanje iskazan je iznos od 981 KM koji se odnosi na režijski materijal (toneri), što nije u skladu sa članom 92. stav (4) Pravilnika o budžetskim klasifikacijama, sadržini računa i primjeni kontnog plana za budžetske korisnike, te su rashodi za materijal tekuće održavanje precijenjeni, a rashodi za režijski materijal potcijenjeni u najmanjem iznosu od 981 KM.

Rashodi po osnovu putovanja i smještaja odnose se na rashode po osnovu smještaja i hrane na službenim putovanjima u zemlji (215 KM), prevoza ličnim vozilima na službenim putovanjima u zemlji (1.531 KM) i po osnovu utroška plina i goriva (102 KM).

Rashodi za stručne usluge odnose se najvećim dijelom na osiguranje zaposlenih i ostale usluge osiguranja (2.274 KM), usluge štampanja, grafičke obrade, kopiranja, uvezivanja (792 KM), sistematski pregled zaposlenih (2.760 KM), usluge sređivanja dokumentarne građe (2.925 KM), održavanje internet konekcije (1.900 KM) i usluge sprovođenja i organizovanja mjera vatrogasne zaštite (1.140 KM). U okviru rashoda za stručne usluge iskazan je iznos od 1.045 KM koji se odnosi na ostale neklasifikovane rashode (prevoz zaposlenih na jednodnevni izlet), što nije u skladu sa članom 92. stav (10) Pravilnika o budžetskim klasifikacijama, sadržini računa i primjeni kontnog plana za budžetske korisnike, te su rashodi za stručne usluge precijenjeni, a ostali neklasifikovani rashodi potcijenjeni u najmanjem iznosu od 1.045 KM.

Ostali neklasifikovani rashodi odnose se najvećim dijelom na bruto naknade za dopunski rad (11.989 KM), rashode po osnovu organizacije prijema, manifestacija (2.302 KM), poklona i reprezentacije (783 KM), doprinosa za profesionalnu rehabilitaciju invalida (4.252 KM) i ostale nepomenute rashode (18.681 KM). Bruto naknade za dopunski rad obračunate su na osnovu člana 6. stav (1) tačka 2. Pravilnika o 40-časovnoj radnoj sedmici u srednjoj školi kojim je propisano da se pored časova redovne nastave i časova za pripremanje redovne nastave nastavnika, u okviru 40-časovne radne sedmice može obavljati i poslove dopunske, dodatne i fakultativne nastave koje dokumentuje mjesečnim Iskazima održanih časova neposrednog vaspitno-obrazovnog rada potpisanih od strane predmetnog nastavnika i direktora škole.

Ostali nepomenuti rashodi najvećim dijelom se odnose na rashode po osnovu prevoza učenika za odlazak na maturalnu ekskurziju (14.985 KM) i prevoza učenika na jednodnevne izlete, nagradna putovanja za najbolje učenike, posjete Univerzitetu u Banja Luci i preduzećima (3.251 KM). Prevoz učenika za odlazak na maturalnu ekskurziju i prevoz učenika prilikom posjete Univerzitetu u Banjoj Luci u iznosu od 15.921 KM je finansiran iz budžetske rezerve Grada Prnjavor.

Prilikom evidentiranja rashoda režijskog materijala, materijala za posebne namjene, rashoda za tekuće održavanje, rashoda za stručne usluge i ostalih neklasifikovanih rashoda Škola nije primjenjivala odgovarajuća šestocifrena analitička konta, što nije u skladu sa članom 23. stav (1) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike (tačka 6.2.1. izvještaja).

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se rashodi režijskog materijala i ostali neklasifikovani rashodi klasifikuju u skladu sa članom 92. stav (4. i 10.) Pravilnika o budžetskim klasifikacijama, sadržini računa i primjeni kontnog plana za budžetske korisnike.

Doznake na ime socijalne zaštite koje se isplaćuju iz budžeta Republike, opština i gradova iskazane su u iznosu od 10.854 KM, a odnose se na sredstva po osnovu transfera Ministarstva uplaćena Gradu Prnjavor iz kojih se vrši isplate stipendija i troškova prevoza učenicima koji se školuju za deficitarna zanimanja (tačka 6.1.1.3. izvještaja).

6.1.2.2. Rashodi obračunskog karaktera

Rashodi obračunskog karaktera iskazani su u iznosu od 16.904 KM, a u cjelosti se odnose na rashode po osnovu obračunate amortizacije. Po nalazu revizije potcijenjeni su u najmanjem iznosu od 99.193 KM. Na računarsku opremu dobijenu po projektu „Supple for BIH VET Schools“ broj 2023/446-681 potpisanom 10.05.2024. godine od strane Seha Muhendislik Musavirlik Ticaret ve Makina Sanayi A.S./Ayten Sokak No.27/2/06570 Ankara/Turkiye, delegacije Evropske Unije Bosne i Hercegovine i Škole kao krajnjeg korisnika nije vršen obračun amortizacije (10.843 KM) kao i na licence dobijene od strane Ministarstva (9.183 KM), što je detaljnije objašnjeno u tački 6.2.1. izvještaja.

Za potraživanja po osnovu refundacije za naknadu plata iz doprinosa za zdravstveno osiguranje (11.210 KM) i doprinosa za dječiju zaštitu (67.957 KM) koja nisu naplaćena u roku od 12 mjeseci od datuma dospijeca nije izvršena ispravka vrijednosti na teret obračunskih rashoda, što je detaljnije objašnjeno u tački 6.2.2. izvještaja.

Prilikom obračuna amortizacije na računarsku opremu, opremu za grijanje, hlađenje i ventilaciju, opremu za namještaj obrazovnih, naučnih i kulturnih ustanova i licence nisu primijenjene odgovarajuće godišnje amortizacione stope, što nije u skladu sa Pravilnikom o primjeni godišnjih amortizacionih stopa za budžetske korisnike („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 110/16).

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se obračun amortizacije vrši u skladu sa Pravilnikom o primjeni godišnjih amortizacionih stopa za budžetske korisnike.

6.1.2.3. Izdaci

Izdaci su iskazani u iznosu od 36.190 KM, a odnose se na izdatke za nefinansijsku imovinu i ostale izdatke.

Izdaci za nefinansijsku imovinu iskazani su u iznosu od 1.287 KM, a odnose se na izdatke za nabavku opreme.

Ostali izdaci iskazani su u iznosu od 34.903 KM, a odnose se na izdatke iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti po osnovu naknada plata koje se refundiraju od fondova obaveznog socijalnog osiguranja za vrijeme roditeljskog odsustva (21.681 KM) i spriječenosti za rad za vrijeme bolovanja (13.222 KM).

6.2. Imovina, obaveze i izvori

Ukupna imovina na dan 31.12.2024. godine iskazana je u iznosu od 701.405 KM bruto vrijednosti, 350.415 KM ispravke vrijednosti i 350.990 KM neto vrijednosti.

Ukupne obaveze i razgraničenja su iskazani u iznosu od 213.854 KM, a vlastiti izvori nisu iskazani.

6.2.1. Nefinansijska imovina

Nefinansijska imovina Škole je iskazana u iznosu od 614.196 KM bruto vrijednosti, 348.760 KM ispravke vrijednosti i 265.436 KM neto vrijednosti, a odnosi se najvećim dijelom (264.779 KM) na nefinansijsku imovinu u stalnim sredstvima.

Nefinansijska imovina u stalnim sredstvima iskazana je u iznosu od 613.539 KM bruto vrijednosti, 348.760 KM ispravke vrijednosti i 264.779 KM neto vrijednosti, a odnosi se na proizvedenu stalnu imovinu neto vrijednosti 215.923 KM i neproizvedenu stalnu imovinu neto vrijednosti 48.856 KM.

Proizvedena stalna imovina se odnosi na vrijednost zgrada i objekata, postrojenja i opreme i nematerijalne proizvedene imovine.

Zgrade i objekti iskazani su u neto iznosu od 155.708 KM, a odnose se najvećim dijelom na sportsko-rekreativne terene (teretana na otvorenom školskom poligonu) u iznosu od 3.855 KM i objekti obrazovnih i naučnih institucija (155.188 KM). U toku godine obračunata je

amortizacija na objekte u iznosu od 3.097 KM. Obrazovni proces se odvija u dva objekta (od kojih se jedan objekat koristi sa Javnom ustanovom Gimnazija Prnjavor) sa pripadajućim zemljištem. Objekti i zemljište se vode u poslovnim evidencijama Grada Prnjavor. Priznati iznos od 155.188 KM se odnosi na ulaganja za sanaciju zgrade Škole (dogradnja učionica, mokrih čvorova) koje su u vlasništvu Grada Prnjavor i navedeno evidentiranje nije izvršeno u skladu sa članom 44. Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike, te je vrijednost zgrada i objekata precijenjena, a ulaganja na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi potcijenjena za navedeni iznos.

Postrojenja i oprema iskazani su u neto iznosu od 57.364 KM, a odnose se najvećim dijelom na računarsku opremu (51.032 KM), opremu za grijanje, ventilaciju i hlađenje (4.087 KM), bibliotečke knjige (1.150 KM) i opremu za namještaj obrazovnih, naučnih i kulturnih ustanova (633 KM). Vrijednost opreme u toku godine uvećana je u iznosu od 1.287 KM, a odnosi se na nabavku dvije školske tabele, a umanjena je za obračunatu amortizaciju u iznosu od 9.050 KM. U okviru računarske opreme nije iskazana IT oprema za 88 desktop kompjutera i 88 monitora u iznosu od 74.353 KM (38.016 EUR) a koja predstavlja donaciju u sklopu projekta „Supple for BIH VET Schools“ broj 2023/446-681 potpisanog 10.05.2024. godine od strane Seha Muhendislik Musavirlik Ticaret ve Makina Sanayi A.S./Ayten Sokak No.27/2/06570 Ankara/Turkiye, delegacije Evropske Unije Bosne i Hercegovine i Škole kao krajnjeg korisnika, što nije u skladu sa članom 27. i članom 109. stav (4) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike čime su računarska oprema i prihodi obračunskog karaktera potcijenjeni u najmanjem iznosu od 74.353 KM. Po nalazu revizije na navedenu opremu nije obračunata amortizacija u iznosu od 10.843 KM, što nije u skladu sa članom 27. i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike, te su rashodi po osnovu amortizacije i korekcija vrijednosti komunikacione i računarske opreme potcijenjeni u navedenom iznosu.

Škola nije primjenjivala odgovarajuća šestocifrena analitička konta jer su kancelarijski namještaj, računarska oprema, računarska mrežna oprema, sportska oprema i ostala oprema za obrazovanje, nauku, kulturu i sport iskazani u okviru opreme za namještaj obrazovnih, naučnih i kulturnih ustanova, što nije u skladu sa članom 23. stav (1) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Nematerijalna proizvedena imovina iskazana je u neto iznosu od 2.851 KM, a odnosi se na računarske programe.

Neproizvedena stalna imovina iskazana je u iznosu od 48.856 KM neto vrijednosti, a odnosi se na nematerijalnu neproizvedenu imovinu (licence). Odlukama Vlade Republike Srpske od 10.03.2022. godine i 13.06.2024. godine data je saglasnost Ministarstvu da izvrši prenos prava vlasništva sa nematerijalne neproizvedene imovine u pripremi na Školu i to licence za softversko rješenje za podršku obrazovnim procesima (44.150 KM), licence za rješenje za automatsko generisanje rasporeda izvođenja nastave u srednjim školama (878 KM) i licence PS (1.777 KM). Takođe, Odlukom Vlade Republike Srpske od 07.12.2023. godine data je saglasnost Ministarstvu da izvrši prenos prava vlasništva sa komunikacione i računarske opreme u pripremi i nematerijalne neproizvedene opreme u pripremi na Školu i to električne i mrežne instalacije u kabinetima informatike (2.335 KM), električne i mrežne instalacije u srednjim školama (1.814 KM), licence za Microsoft Office (1.246 KM) i licence za Windows (541 KM). Licence u iznosu od 46.805 KM su iskazane u glavnoj knjizi ali nisu iskazane u pomoćnoj knjizi osnovnih sredstava, što nije u skladu sa članom 17. stav (3) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske, (detaljnije objašnjeno u tački 3. izvještaja). Po nalazu revizije na navedene licence nije vršen obračun amortizacije, te su potcijenjeni rashodi po osnovu amortizacije (9.183 KM), korekcija vrijednosti nematerijalne neproizvedene imovine (24.943 KM), a precijenjen je finansijski rezultat tekuće godine

(9.183 KM) i finansijski rezultat ranijih godina (15.760 KM), što nije u skladu sa članom 39. stav (4) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike. Amortizacija obračunata na licence u iznosu od 447 KM iskazana je u okviru nematerijalne proizvedene imovine, što nije u skladu sa članom 39. stav (4) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Ulaganja na tuđim nekretninama, postrojenjima i opremi nisu iskazana, a po nalazu revizije iznose 155.188 KM, što je objašnjeno u okviru proizvedene stalne imovine.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se poslovne promjene iskazuju na odgovarajućim šestocifrenim analitičkim kontima, računarska oprema, korekcija vrijednosti komunikacione i računarske opreme, korekcija vrijednosti nematerijalne neproizvedene imovine, ulaganja u tuđe objekte, amortizacija i prihodi obračunskog karaktera klasifikuju u skladu sa članom 23. stav (1), članom 27., 39. stav (4), članom 44., 95. stav (2) i članom 109. stav (4) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

6.2.2. Finansijska imovina i razgraničenja

Finansijska imovina i razgraničenja su iskazani u iznosu od 87.209 KM bruto, 1.655 KM ispravke vrijednosti i 85.554 KM neto vrijednosti i u cjelosti se odnosi na kratkoročnu finansijsku imovinu i razgraničenja. Čine ih gotovina u blagajni (1.527 KM), ostala kratkoročna razgraničenja (-4.138 KM) i kratkoročna finansijska imovina i razgraničenja iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti (88.165 KM).

Kratkoročna finansijska imovina i razgraničenja iz transakcija sa drugim jedinicama vlasti odnose se na potraživanja po osnovu refundacije za naknadu plata iz doprinosa za zdravstveno osiguranje (12.298 KM) i potraživanje po osnovu refundacije iz doprinosa za dječiju zaštitu (75.867 KM). Na osnovu prezentovane dokumentacije navedena potraživanja nisu usaglašena sa obavezama iskazanim na fondovima obaveznog socijalnog osiguranja usljed čega ni kratkoročna razgraničenja nisu realno iskazana (iskazana su u negativnom iznosu), što nije u skladu sa članom 18. stav (1) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske. Navedenim članom je propisano da se prije sačinjavanja godišnjih finansijskih izvještaja obavezno vrši usaglašavanje međusobnih potraživanja i obaveza (konfirmacije salda), što se dokazuje odgovarajućom knjigovodstvenom ispravom.

Potraživanja po osnovu refundacije za naknadu plata iz doprinosa za zdravstveno osiguranje (11.210 KM) i doprinosa za dječiju zaštitu (67.957 KM) su precijenjena, a rashodi obračunskog karaktera su potcijenjeni u istim iznosima jer za navedena potraživanja, koja nisu naplaćena u roku od 12 mjeseci od datuma dospijeca, nije izvršena ispravka vrijednosti na teret obračunskih rashoda, što nije u skladu sa članom 73. stav (2) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se:

- prije sačinjavanja godišnjih finansijskih izvještaja vrši usaglašavanje međusobnih potraživanja i obaveza (konfirmacije salda) u skladu sa članom 18. stav (1) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske,

- za potraživanja koja nisu naplaćena u roku od 12 mjeseci od datuma dospijeca vrši ispravka vrijednosti na teret obračunskih rashoda u skladu sa članom 73. stav (2) i članom 95. stav (2) Pravilnika o računovodstvu, računovodstvenim politikama i računovodstvenim procjenama za budžetske korisnike.

6.2.3. Obaveze i razgraničenja

Ukupne obaveze i razgraničenja na dan 31.12.2024. godine iskazane su u iznosu od 213.854 KM, a odnose se najvećim dijelom na obaveze za lična primanja zaposlenih i obaveze iz poslovanja.

Obaveze za lična primanja zaposlenih su iskazane u iznosu od 196.303 KM, a odnose se na obaveze za bruto plate zaposlenih, bruto naknade plata za decembar 2024. godine (185.265 KM) i obaveze za bruto naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih po osnovu rada, otpremnina i jednokratnih pomoći (11.038 KM). Obaveze za naknade troškova i ostalih ličnih primanja zaposlenih odnose se najvećim dijelom na obaveze iz decembra 2024. godine po osnovu naknada za prevoz na posao i sa posla (5.611 KM), dobrovoljnog penzijskog fonda, dopunskog rada, naknada predsjedniku sindikata (2.415 KM) i obaveze iz ranijih godina (2.753 KM). Za obaveze iz ranijih godina Škola ne posjeduje dokumentaciju na osnovu koje je izvršeno evidentiranje.

Obaveze iz poslovanja u zemlji iskazane su u iznosu od 15.817 KM, a odnose se na obaveze za nabavku roba i usluga u zemlji (8.916 KM) i obaveze za doprinose na teret poslodavca u zemlji po osnovu doprinosa za PIO za učenike koji obavljaju praksu van Škole (6.901 KM).

Do 28.02.2025. godine izmirene su cjelokupne obaveze osim obaveza iz ranijih godina.

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se preispita i utvrdi status pozicija evidentiranih u okviru obaveza iz ranijih godina i u vezi s tim donesu odgovarajuće odluke.

6.2.4. Vlastiti izvori

Na dan 31.12.2024. godine Škola nije imala poslovne događaje koji zahtijevaju iskazivanje trajnih izvora sredstava.

6.3. Vanbilansna evidencija

Na dan 31.12.2024. godine Škola nije imala poslovne događaje koji zahtijevaju iskazivanje pozicija vanbilansne aktive i pozicija vanbilansne pasive.

6.4. Potencijalna imovina i potencijalne obaveze

Prema dostavljenoj pisanoj informaciji za potrebe revizije, na dan 31.12.2024. godine ne postoje sudski sporovi u kojima je Škola tužilac ili tužena strana.

6.5. Obrazloženja uz finansijske izvještaje

Uz finansijske izvještaje za 2024. godinu sačinjena su i pisana Obrazloženja koja pružaju neophodne opšte podatke o Školi, primijenjenim propisima za izradu godišnjeg obračuna, računovodstvenoj osnovi i primijenjenim računovodstvenim politikama. Međutim, u Obrazloženjima nisu prezentovane informacije vezane za:

- neusaglašena stanja potraživanja i obaveze i razloge neusaglašavanja u skladu sa članom 18. stav (1. i 3.) Zakona o računovodstvu i reviziji Republike Srpske,
- strukturu obaveza i budžetskih pozicija (neporeskih prihoda, transfera, primitaka, rashoda po osnovu korišćenja robe i usluga, doznaka na ime socijalne zaštite, izdataka) u skladu sa članom 46. Pravilnika o finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika,
- korisni vijek upotrebe ili korišćene stope amortizacije, bruto knjigovodstvenu vrijednost i akumuliranu ispravku vrijednosti na početku perioda, kao i usklađivanje knjigovodstvene vrijednosti na početku i kraju perioda za svaku klasu nekretnina, postrojenja i opreme, te nematerijalne imovine u skladu sa MRS JS 17 - Nekretnine, postrojenja i oprema (paragraf 88. c), d) i e) i MRS JS 31 - Nematerijalna imovina (paragraf 117. a), c) i e).

Preporučuje se direktoru da obezbijedi da se u Obrazloženjima uz finansijske izvještaje objelodanjuju dodatne informacije shodno članu 46. Pravilnika o

***finansijskom izvještavanju budžetskih korisnika i zahtjevima MRS JS 1 -
Prezentacija finansijskih izvještaja i drugih relevantnih standarda.***

Revizijski tim

Snježana Tubić, s.r.

Sanja Vučić, s.r.